

УДК 340.13

Косович Віталій Мирославович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та філософії права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

КОДИФІКАЦІЙНА ТЕХНІКА ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ УКРАЇНИ

У статті коротко розглянуто кодифікацію як різновид систематизації нормативно-правових актів, що використовуються для їх удосконалення. Звернуто увагу на співвідношення кодифікаційної та нормопроектної технік. Проаналізовано визначені науковцями техніко-технологічні особливості кодифікації. Запропоновано напрями їх нормативного закріплення.

Ключові слова: систематизація законодавства, кодифікація нормативно-правових актів, кодифікаційна техніка.

Постановка проблеми. Якість нормативно-правових актів України зумовлюється комплексом різних правових чинників, серед яких чільне місце належить засобам правотворчої техніки. У навчальній літературі до її складових елементів відносять і систематизацію нормативно-правових актів. Крім того, серед науковців нині сформувалась позиція, що систематизація є важливим способом удосконалення чинного законодавства. Тому дослідження правосистематизації як різновиду правотворчої діяльності та форми упорядкування нормативно-правових актів актуальне, має наукове і практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Систематизація нормативних документів була і є об'єктом активних наукових досліджень. Про кодифікацію згадується в Дигестах Юстиніана, різні види систематизації законодавства розглядалися Н. М. Коркуновим, М. М. Сперанським, Є. Н. Трубецьким, Г. В. Шершеневичем. Серед сучасників свої праці присвятили цьому питанню В. Н. Барсукова, Є. А. Гетьман, Д. А. Керімов, А. С. Піголкін, В. І. Риндюк, М. О. Теплюк, Ю. А. Тіхоміров, О. І. Ющик, А. Н. Чашін та інші. У результаті сформувалась правова доктрина, яка охоплює систему знань про поняття систематизація права, її способи, ознаки, види, значення, техніку та інше.

Постановка завдання. Напрацювання науковців стало основою для введення в тексти окремих правових документів положень про систематизацію. Так, у затверджених наказом МНС України від 10.12.2007 р. № 851 «Методичних рекомендаціях з підготовки та оформлення проектів законів України, нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, МНС та дотримання правил нормопроектної техніки» закладені вимоги до структури проектів кодексів.

Водночас в умовах ускладнення завдань правового регулювання суспільних відносин в Україні й відповідно необхідності створення якісних джерел права, насамперед

нормативно-правових актів, доцільно зауважити на тих техніко-технологічних засобах систематизації, які можна використовувати для удосконалення чинної нормативно-правової бази. З цією метою, видається, варто висвітлити такі питання:

- систематизація нормативно-правових актів як різновид правотворчої діяльності (елемент правотворчої технології) та складова правотворчої техніки;
- техніко-технологічні особливості кодифікаційної діяльності, спрямованої на вдосконалення нормативно-правових актів України;
- можливості нормативного закріплення правил кодифікаційної техніки та технології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наше дослідження варто розпочати із того, що більшість науковців, які працюють над проблемами систематизації права, констатують, що систематизація як різновид юридичної діяльності є важливим засобом удосконалення (у широкому розумінні) нормативно-правових актів [8].

На загальнотеоретичному рівні систематизація джерел юридичного права розглядається як систематизація законодавства і трактується як діяльність щодо зведення нормативно-юридичних актів (та інших джерел юридичного права) у цілісний комплекс [19, с. 147].

Розглядають три основні способи систематизації нормативно-правових актів інкорпорацію, кодифікацію, консолідацію. Сьогодні аксіоматичного характеру набули визначення цих способів.

Об'єктом нашої уваги будуть ті способи систематизації законодавства, які можуть використовуватись для «принципового» удосконалення чинних нормативно-правових актів. Насамперед з'ясуємо мовну основу терміна «удосконалення». Великий тлумачний словник української мови визначає, що удосконалення – це зміна у чому-небудь у бік поліпшення [5, с. 1497], удосконалювати – робити досконалішим, кращим [5, с. 1498]. Отож, йдеться про позитивні зміни уже існуючого предмета, інституту, явища тощо. Щодо джерел права, то такі зміни мають стосуватися і їх змісту, і форми. Удосконалення нормативно-правового акта як основного джерела права України полягає найперше у «нормативному корегуванні» за допомогою засобів правотворчої техніки нормативно-правових приписів (основного первинного змістовного елементу) та форми (вид, структура, спосіб викладу та інше) правового акта, в якому ці приписи закріплюються. Реалізації вказаних складових правоудосконалювальної діяльності найбільшою мірою відповідає такий спосіб систематизації нормативно-правових актів, як кодифікація. Зведення нормативних документів в єдиний збірник за тим чи іншим критерієм без їх змістовного «уточнення» (що характерно для інкорпорації) чи об'єднання в єдиний нормативно-правовий акт кількох нормативно-правових актів, які регулюють певну сферу суспільних відносин, без зміни їх змісту (консолідація) сприятиме їх застосуванню, однак не вплине безпосередньо на їх якість. Вочевидь, саме тому розвиток ключових для правового регулювання суспільних відносин в Україні галузей права проходить через їх кодифікацію. Виразним прикладом цього є прийняття в Україні Податкового та Кримінального процесуального кодексів, робота над новими Трудовим та Адміністративним кодексами. Кодифікація серйозна форма юридичної діяльності, здатна кваліфіковано упорядкувати та оновити законодавство, ввівши нові та відмінивши старі норми права [3, с. 149]. Якщо згадати історію розвитку континентальної правової системи, то становлення позитивного права на теренах Європи здійснювалось насамперед шляхом кодифікації існуючого на той час права.

Кодифікація як різновид юридичної діяльності логічно завершується зазвичай у кодексах та інших кодифікованих актах. І якщо кодекси сьогодні всебічно досліджені, то щодо інших кодифікованих актів виникає ще низка питань. Нагадаємо, що кодифікований акт – це нормативно-правовий акт, який є одночасно результатом правотворчості й систематизації законодавства, регулює значну, широку галузь суспільних відносин, призначений технічно оформити систему галузей та інститутів права, створений в особливій формі, спрямований на подолання неузгодженості і дублювання різноманітних норм ... [4, с. 12]. До них відносять основи законодавства, кодекси, регламенти, статuti, положення, правила, інструкції [4, с. 9], зводи законів [22, с. 64]. Вони характеризуються такими ознаками: висока юридична цілісність і внутрішня узгодженість; стабільність і стійкість, широке коло регульованих відносин; наявність назви, яка вказує на вид конкретного акта; структурний поділ на частини, серед яких виділяється загальна частина; пріоритет у структурі законодавства того ж рівня [6].

Основною формою кодифікованих актів сьогодні вважається кодекс. Питання стосовно інших кодифікованих актів України потребує, на наш погляд, ще серйозних наукових досліджень і прив'язки до юридичної практики. Оцінюючи прийняті в Україні кодекси, фахівці зазначають, що негативною особливістю кодексів нового покоління є недостатній рівень законодавчої техніки їх складання, прийняття та введення у дію [12, с. 108]. Напевно, саме тому українські вчені акцентують на необхідності активного використання у процесі створення кодексів кодифікаційної техніки, детально її характеризують, вказують на типові помилки, зумовлені недотриманням правил кодифікації [12, с. 126, 167, 179]. Також виокремлено мовні, логічні та процедурні особливості кодифікаційної техніки. Сьогодні чітко окреслюються підстави, правила та стадії кодифікації нормативно-правових актів [9]. Розвиток окремих галузей права пов'язується із їх кодифікацією, а якість створеної нормативно-правової бази – із правильністю використання техніко-технологічних засобів кодифікації. Так, В. Б. Авер'янов висловлює думку, що реформування адміністративного права потребує і першочергового визначення принципів кодифікації — основних ідей, настанов, які визначають її зміст. Це відповідність цілей та характеру кодифікації рівню соціально-економічного розвитку суспільства; наукова обґрунтованість; визнання пріоритету прав і свобод людини і громадянина у правовому регулюванні управлінської діяльності; гармонізація національних норм із загальноновизнаними міжнародно-правовими нормами; повнота, всебічність, комплексність, безперервність і поетапність кодифікації [1].

Попри таку всебічну наукову дослідженість, певною мірою невирішене питання про те, чи засоби кодифікаційної техніки та технології універсальні для усіх видів кодифікаційних актів, і чи можуть вони як єдиний комплекс бути закріплені в проекті Закону України «Про нормативно-правові акти». Дискусійною також видається думка про особливості кодифікаційної техніки та технології порівняно із аналогічними компонентами нормопроєктування і можливість їх відображення у проекті Закону України «Про нормативно-правові акти».

Не розвиваючи дискусію щодо форм і видів кодифікованих актів, висловимо певні міркування стосовно єдності кодифікаційної техніки під час створення кодифікаційних законів і кодифікаційних підзаконних нормативно-правових актів. Оскільки С. С. Алексєєв називає кодифікацію права різновидом правотворчості [2, с. 471], можемо говорити про певну тотожність кодифікаційної і нормопроєктної техніки. Зважаючи на позицію В. І. Риндюк про видові особливості законодавчої техніки [20, с. 80–94], доцільно ставити питання і про техніко-технологічні відмінності створення законів і

підзаконних нормативно-правових актів. Такі відмінності, на нашу думку, є, і зумовлюються вони і особливостями засобів нормопроектної техніки та специфікою нормотворчого процесу, і праворегулятивною природою різноманітних нормативно-правових актів. Розглянемо такий поширений в сучасному українському законодавстві засіб нормопроекування, як визначення термінів. Якщо у базових законах уведення спеціальних статей, в яких здійснюється дефінування ключових термінів, є необхідним і виправданим, то у підзаконних нормативно-правових актах (які приймаються на основі цих законів) – безпідставним і спричиняє лише дублювання юридичних положень. У актах «вторинного законодавства», на нашу думку, меншою мірою мають також використовуватись і юридичні конструкції, і принципи права, і оціночні поняття.

Ще яскравіші відмінності між технологією (процесом) прийняття актів різної юридичної сили, наприклад, законів (згадаймо Регламент Верховної Ради України) та актів центральних органів виконавчої влади (окремі з яких підлягають обов'язковій реєстрації у Міністерстві юстиції України). Це дає підстави припускати залежність кодифікаційної техніки від особливостей кодифікованих актів.

Техніка кодифікації нормативно-правових актів (як різновид юридичної та правотворчої техніки), якщо не проводити розмежування кодифікаційної техніки та технології й дотримуватись сучасних підходів до цього питання, – це насамперед система засобів і правил кодифікації, які охоплюють і інструментальну, і процедурну складові.

Погоджуючись загалом із позицією про певні особливості юридико-процедурних форм кодифікаційної техніки [12, с. 165], на нашу думку, варто зауважити їх несуттєвий характер. Так, пункт 3 статті 113 Закону України від 10.02.2010 р. № 1861-VI «Про регламент Верховної Ради» передбачає, що обговорення за скороченою процедурою не допускається під час розгляду проектів кодексів та інших законопроектів, у яких кількість статей, пунктів понад 100. Тобто проектам кодексів, як і іншим об'ємним законам, надається особливий статус, зважаючи на кількісні параметри вміщених у них нормативно-правових приписів.

Науковці також звертають увагу на особливості стадій кодифікації (кодифікаційної технології) [18]. Детальне ознайомлення з ними вказує на те, що основною їх відмінністю від правотворчої технології загалом є лише предмет правового моніторингу (низка нормативно-правових актів, об'єднаних предметом і методом правового регулювання), що передусє створенню проекту кодексу.

Головною відмінністю кодифікаційної техніки є те, що вона дозволяє не тільки створити новий правовий акт, а й упорядкувати в єдиному кодифікаційному документі низку нормативних актів. Кодифікаційну техніку доцільно розглядати як різновид нормотворчої техніки, оскільки її результатом стають не тільки акти законодавчого характеру, на зразок кодексу, основ законодавства, але й акти підзаконного нормотворення [7].

Якщо приєднатися до позиції, що кодифікованими актами можуть бути й підзаконні нормативно-правові акти, і переглянути, наприклад, Регламент Кабінету Міністрів України, який визначає процедуру прийняття останніх, то можна констатувати відсутність приписів, які б указували на особливості прийняття кодифікованих підзаконних актів цього рівня. Такий підхід, на нашу думку, виправданий, оскільки процедура прийняття нормативно-правових актів однакової юридичної сили має бути єдиною. Okремі особливості, покликані сприяти якості кодифікованих актів, мають установлюватись у нормативних документах, які регламентують процедуру їх створення, але не у законі про нормативно-правові акти.

Вважаємо також необхідним висловити дещо інший погляд стосовно специфіки інструментальної складової кодифікаційної техніки. Коли йдеться про засоби нормопроектної техніки (про них доцільно говорити розглядаючи кодифікацію як різновид правотворчої діяльності), Т. В. Кашаніна розділяє їх на такі, які використовуються для формування змісту, й ті що, є основою для форми нормативно-правових актів [11, с. 158–248]. Щодо кожного з них нині сформувався доктринальний підхід стосовно передумов, вимог і правил використання. Саме в їх контексті спробуємо оцінити особливості кодифікаційної техніки.

Особливості юридико-мовної форми кодифікаційної техніки виявляються у прийомах уніфікації термінології та стандартизації мовних форм [12, с. 162]. Зміст перших полягає в однозначності поняття в межах термінологічної системи. Термін повинен відповідати тільки одному поняттю. В кодифікованих актах мають даватися найбільш загальні визначення понять, що даються в інших нормативно-правових актах [12, с. 162]. Завдання других – забезпечити використання у кодифікованих актах стереотипних фраз і висловів, сталих мовних конструкцій, мовних штампів, стійких словосполучень тощо [12, с. 162]. Водночас науковці, характеризуючи мовні правила нормопроектної техніки, вказують на такі вимоги до мови нормативно-правових актів, як одноманітність [17] та однозначність змісту [16, с. 250], стереотипність [21, с. 5] і стандартизованість [16, с. 250].

Крім того, у виданих різними органами української держави методичних рекомендаціях щодо використання нормопроектної техніки серед вимог, яким повинна відповідати юридична термінологія, зазначаються і такі, як уніфікованість [14] і стандартизованість [15].

Зазначене вказує на те, що юридико-мовні форми кодифікаційної техніки, принаймні формально, не відрізняються від мовних засобів нормопроектної техніки.

Юридико-логічні форми кодифікаційної техніки охоплюють такі прийоми, як інвентаризація, ревізія, кількісне та якісне спрощення, аналогічне розповсюдження, логічна концентрація, систематичне розташування матеріалу, тричленна структура правової норми тощо [12, с. 162–165]. Зіставивши їх із системою логічних вимог і логічних правил, які використовуються під час створення проектів нормативно-правових актів, можна, звичайно, побачити певні відмінності. Однак, коли йдеться про інвентаризацію та ревізію, то, видається, це невід’ємні складові правотворчого (навіть частіше правозастосувального) моніторингу, що передують створенню проектів нормативно-правових актів. Так, коли йдеться про створення нового основного закону держави, на нашу думку, практично усі названі логічні прийоми знаходять своє практичне застосування. Різниця виявляється не у прийомах, а в механізмі їх використання: наприклад, інвентаризація під час кодифікації стосується низки нормативно-правових актів, об’єднаних єдиним предметом правового регулювання; у випадку із конституцією – насамперед діючої конституції (хоча, звичайно, не залишається поза увагою й конституційне законодавство).

Це дає підстави стверджувати, що логічні форми кодифікаційної техніки загалом співзвучні із логічними правилами нормопроектної техніки, тому окремої юридичної регламентації не потребують.

У статті 1 проекту Закону України «Про нормативно-правові акти» [10] дається визначення кодексу, кодифікації та консолідації. Водночас у розділі III «Техніка нормопроекування» проекту увага звертається лише на особливості структури кодексу. Про особливості інших компонентів техніки, що використовуються під час розробки

кодексів, не йдеться. Такий підхід, на нашу думку, заслуговує на увагу у зв'язку із тим, що стосовно змістовних засобів нормопроектувальної техніки, яка використовується під час створення нормативно-правових актів однакової юридичної сили (наприклад, законів і кодексів), розбіжності не повинні виникати (в іншому випадку виникатимуть передумови для колізій між нормативно-правовими приписами цих нормативно-правових актів). Наприклад, підстави, вимоги, правила та інше дефінування юридичних термінів. Якщо зіставити визначання понять, які даються у статті 14 Податкового кодексу України, та визначення термінів, закріплене у статті 1 Закону України «Про громадянство України», то принципову різницю між їх формальними характеристиками не побачимо.

У пошуках особливостей кодифікаційної техніки науковці аналізують праці І. Бентама, вказуючи на сформульовані у них основні прийоми кодифікаційної техніки. Такими прийомами є те, що: статті засновані на одному нормативно-правовому акті, викладаються тими ж словами без змін; статті, засновані на декількох актах, викладаються словами найбільш важливого й об'ємного з них із доповненнями і поясненнями з інших актів; кожна стаття повинна містити інформацію про закони та підзаконні акти, на яких вона заснована; складні тексти скорочуються, спрощуються, робляться зрозумілими без спеціальних роз'яснень [12, с. 143]. У першій половині XIX століття (період формування цієї наукової теорії) ці правила були, без сумніву, актуальні. В умовах сьогодення, коли майже усе поточне законодавство формується на основі уже діючих правових актів, ці правила характерні для правотворчої діяльності загалом, або ж видаються не до кінця зрозумілими (йдеться про правило, відповідно до якого кожна стаття повинна містити інформацію про закони та підзаконні акти, на яких вона заснована).

На нашу думку, відмінностей між засобами нормопроектувальної та кодифікаційної технік, які використовуються для формування змісту законів і кодексів, не може бути. Відмінності ймовірні лише щодо тих засобів, які слугують основою для форми нормативно-правового акта – структурних й реквізитних. Розглянемо і з'ясуємо наявність чи відсутність таких особливостей кодифікаційної техніки.

Прийоми і правила структурування кодифікованих актів активно досліджують сучасні науковці. В. Н. Барсукова пропонує розмежовувати їх на дві категорії: а) безпосередньо застосовувані під час структурування кодифікованих актів (визначеність і однорідність регульованих актом відносин, уніфікованість його структури і форми, поділ на розділи, глави, тощо); б) безпосередньо не пов'язані зі структурою, але такі, що впливають на її вибір (економічність, точність, ємкість нормативного матеріалу, зрозумілість і доступність мови кодифікаційного акта та інше) [4, с. 96]. Після ознайомлення з ними одразу ж виникає питання, чи відрізняються вони від правил структурування законів та інших нормативно-правових актів? Зіставивши їх із детальним описом структурних елементів законопроекту, який дається у затверджених наказом МНС України від 10.12.2007 р. № 851 «Методичних рекомендації з підготовки та оформлення проектів законів України, нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, МНС та дотримання правил нормопроектної техніки», робимо висновок, що практично нічим.

А де ж особливості структури кодексу? Розробники проекту Закону України «Про нормативно-правові акти» у статті 11 «Кодекс та особливості його структури» вказують, що кодекс складається із розділів і глав. Окремий кодекс може складатися із книг, які поділяються на розділи і глави. Кодекс може складатися із Загальної та Особливої частин. Зазначається, що повинні містити ці частини. Закони відповідно до статті 10 «Структура закону» цього законопроекту також можуть складатися з розділів і глав. Тому

особливостями структури кодексу можна вважати те, що кодекс може складатися із книг, Загальної та Особливої частин.

Про вимоги до структури проектів кодексів йдеться у розділі III «Підготовка законопроекту» згаданих методичних рекомендацій. Виокремлено такі особливості проекту кодексу: 1) законопроект, який об'єднує і систематизує норми права, що належать до певної галузі законодавства, і має на меті регулювання відповідної сфери суспільних відносин у цій галузі, може бути підготовлений у вигляді кодексу; 2) в окремих випадках у вигляді кодексу може готуватися проект, що регулює підгалузі права; 3) проект кодексу може складатися із Загальної та Особливої частин. Указані пункти 1 та 2, на нашу думку, стосуються не стільки структури кодексу, скільки його змістовної складової (критеріїв об'єднання нормативно-правових приписів у кодифікованих актах). І тільки у пункті 3 йдеться безпосередньо про структуру.

На основі наведеного можна констатувати, що, попри «інтуїтивне» намагання науковців і практиків виокремити суттєві особливості структуризації кодексу (за винятком того, що він може складатися з книг, містити Загальну і Особливу частини), порівняно із законом таких особливостей сьогодні запропоновано ще небагато. Щоб підтвердити їх наявність і відшукати нові характеристики будови кодексів порівняємо структури деяких кодексів і законів. Орієнтиром оберемо складові нормативно-правового акта, на які найчастіше звертають увагу фахівці (див. таблицю № 1).

Таблиця № 1

Назва н.п.а.: кодексу закону	Структурні елементи нормативно-правового акта (н.п.а)													
	назва	преамбула	книга	розділ	глава	стаття	частина	пункт	підпункт	абзац	прикінцеві положення	перехідні положення	дodatки	інше
Податковий кодекс	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	
Кримінальний процесуальний кодекс	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	параграф
Сімейний кодекс	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	
Кодекс про адмін. правопор.	+	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	
Земельний кодекс	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	
Кримінальний кодекс	+	-	-	+	-	+	+	+	-	-	+	+	-	заг. і особл. частини
Житловий кодекс	+	+	-	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	
Цивільний кодекс	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	
Цивільний процесуальний кодекс	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	
Господарський кодекс	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	
Господарський	+	-	-	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	

процесуальний кодекс														
Закон «Про судоустрій і статус суддів»	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	
Закон «Про вибори Президента України»	+	-	-	+	-	+	+	+	-	-	+	-	-	
Закон «Про вибори народних депутатів України»	+	-	-	+	-	+	+	+	-	-	+	+	-	
Закон «Про місцеве самоврядування в Україні»	+	+	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	

За результатами порівняння можна констатувати, що суттєвих розбіжностей між структурою кодексів і законів немає. Єдине чого немає, ймовірно, не може бути у законах, – це поділу на частини, які б, своєю чергою, включали розділи чи глави. Так, Цивільний кодекс України поділяється на книги, Кримінальний кодекс на Загальну та Особливу частини. Закони частіше поділяються на розділи, і лише великі за обсягом закони, наприклад, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», у межах розділів охоплюють глави. «Обсяг» Перехідних і Прикінцевих положень кодексів значно вищий, ніж законів. Особливістю Кримінального процесуального кодексу є наявність у ньому параграфів.

У кодексах, і у законах, підпункти розглядаються як складові пунктів Прикінцевих і Перехідних положень. Наприклад, у розділі XI «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного процесуального кодексу України зазначено, що «підпункт 1 пункту 4 цього розділу втратив чинність». Тобто, якщо розділи нормативно-правових актів включають статті, які поділяються на частини, то прикінцеві та перехідні положення, що також виділяються в окремому розділі цього нормативного документа, містять пункти. Якщо зауважити, що і перехідні та прикінцеві положення також містять нормативно-правові приписи, то такий підхід, видається, не зовсім зрозумілий і потребує нормативної регламентації.

Частини статей у «сучасних» кодексах позначаються арабськими цифрами. Однак їх нумерація може бути різною. Так, у Кримінальному процесуальному кодексі України – цифрами у порядку зростання (1, 2, 3), а у Податковому кодексі України позначення частини включає номер статті, відтак через крапку номер частини (1.1, 1.2, 1.3). Немає практики позначення частин статей у «старіших» кодексах, наприклад, Кодексі України про адміністративні правопорушення та Земельному кодексі України. Стосовно пунктів, підпунктів, абзаців простежується плуралізм – не позначаються ні частини, ні пункти, ні підпункти, ні абзаци (наприклад, Господарський процесуальний кодекс України), пункти у частинах статей позначаються арабськими цифрами з дужками (наприклад, Кримінальний кодекс України), абзаци у частинах статей є, однак номерами не позначаються (Цивільний кодекс України).

За таких обставин і науковцям, і практикам інколи навіть складно зробити посилання на використовувані нормативно-правові приписи. Наприклад, як назвати структурні частини статей 6, 12, 49, 67 Господарського процесуального кодексу України (у різних статтях (див. 6 і 55) чи навіть одній статті (див. 84) частини тексту позначаються по-різному).

Вочевидь, доцільно уніфікувати різну практику та підходи до позначення

складових статті нормативно-правового акта і нормативно закріпити порядок їх нумерації.

Зазначене вказує на необхідність нормативного закріплення правил поділу частин тексту кодексів й інших нормативно-правових актів і правил їх позначення загалом (що й пропонується в проектах законів про нормативно-правові акти).

До системи формальних характеристик нормативно-правового акта, зокрема кодексу, належать його реквізити. До реквізитів науковці відносять: назву виду нормативно-правового акта, назву органу, що його видав, назву акта, дату прийняття і номер (титульна частина); місце видання, дату підписання, посадову особу, яка підписує, підпис (кінцева частина нормативно-правового акта), реєстраційний номер. Якщо зіставити реквізити кодексу, наприклад Земельного кодексу України, із реквізитами закону, наприклад Закону України від 08.09.1999 р. № 1019-XIV «Про оренду землі», можна зауважити, що різниця між ними лише у назві: кодекс – закон. Це видається правильним, оскільки кодекс є одним із різновидів закону за юридичною формою вираження [13, с. 221]. Це сьогодні є загальновизнаним постулатом, й, вочевидь, зосереджувати увагу на тому, що назва кодексу обов'язково повинна містити термін «кодекс», а закону – «закон», немає необхідності.

На основі наведеного можна констатувати можливість введення в проектований Закон України «Про нормативно-правові акти» окремих статей, які б окреслювали особливості кодифікаційної техніки та технології. Однак одразу виникає питання: що саме має бути включено? Є. А. Гетьман зазначає, що особливості кодифікації поділяються на дві групи: ті, які притаманні виключно кодифікаційній діяльності як різновиду нормотворчості, та ті, які характеризують кодифікацію як одну з форм систематизації, та дає їх перелік [7]. Переглянувши запропоновані науковцем особливості, можна зауважити, що суттєвих відмінностей між ними немає (як і між запропонованими автором принципами кодифікації та загальновизнаними принципами правотворчості).

Висновки. Отож, питання техніко-технологічних особливостей кодифікації та їх нормативного закріплення, на нашу думку, сьогодні певною мірою невирішене й потребує окремого дослідження, яке повинно охоплювати: вивчення природи технології створення різних видів кодифікованих актів; характеристику засобів нормопроектної техніки, що використовуються під час їх створення; виявлення відмінностей між засобами, правилами та прийомами кодифікації та іншими видами законодавчої діяльності.

З огляду на результати здійсненого наукового пошуку (які, вочевидь, дискусійні через обмежені параметри), вважаємо, що сьогодні на нормативному рівні має бути зафіксовано визначення кодексу та кодифікаційної техніки, відображено особливості кодифікаційної техніки порівняно із технікою створення інших нормативно-правових актів. До таких особливостей належить те, що кодекс може складатися із книг, Загальної та Особливої частин.

Список використаних джерел

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: textbooks.net.ua.
2. Алексеев С. С. Общая теория права: учебник / С. С. Алексеев. – М.: Проспект, 2008. – 576 с.
3. Арзамасов Ю. Г. Мониторинг в правотворчестве: теория и методология / Ю. Г. Арзамасов, Я. Е. Наконечный. – М.: Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2009. – 196 с.

4. Барсукова В. Н. Основы структурирования кодифицированных актов / под ред. И. Н. Сенякина. – М.: Статут, 2011. – 207 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Перун, 2007. – 1736 с.
6. Вказані ознаки пропонуються різними дослідниками даної проблематики і зазначаються в праці Чашина А. Н. Теория юридической систематизации / А. Н. Чашин. – М.: Дело и Сервис, 2010. – С. 57, 63.; Їх перелік також дається українськими правознавцями (див. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. С. Шемчушенко, О. І. Ющик, М. О. Теплюк, Л. В. Гульченко, В. І. Риндюк. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – С. 89.
7. Гетьман Є. А. Кодифікація законодавства України: поняття, особливості, види: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права. – Х., 2010. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: lawbook.org.ua/.../678-getman-evgen-anatolijovich-kodifikatsiya-zakon.
8. Див., наприклад, Керимов Д. А. Законодательная техника: научно-методическое и учебное пособие / Д. А. Керимов – М.: Норма, 2000. – С. 84.; Ромашов Р. А. Теория государства и права / Р. А. Ромашов. – Питер, 2006. – С. 157.; Алексеев С. С. Общая теория права: учеб. / С. С. Алексеев. – М.: Проспект, 2008. – С. 472.; Арзамасов Ю. Г. Мониторинг в правотворчестве: теория и методология / Ю. Г. Арзамасов, Я. Н. Наконечный. – М.: Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2009. – С. 143.; Чашин А. Н. Теория юридической систематизации / А. Н. Чашин. – М.: Дело и Сервис, 2010. – С. 25–26.; Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. С. Шемчушенко, О. І. Ющик, М. О. Теплюк, Л. В. Гульченко, В. І. Риндюк. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – С. 145.
9. Див., наприклад, Кашанина Т. В. Юридическая техника: учебник / Т. В. Кашанина. – М.: Эксмо, 2007. – 512 с.; Керимов Д. А. Законодательная техника. Научно-методическое и учебное пособие / Д. А. Керимов – М.: Норма, 2000. – 127 с.; Барсукова В. Н. Основы структурирования кодифицированных актов / под ред. И. Н. Сенякина. – М.: Статут, 2011. – 207 с.
10. Див. проект Закону України «Про нормативно-правові акти», внесений народним депутатом України Ю. Мірошниченком (реєстр. № 7409 від 01.12.2010 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/.../JF5PT00I.html.
11. Кашанина Т. В. Юридическая техника: учебник / Т. В. Кашанина. – М.: Эксмо, 2007. – 512 с.
12. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. С. Шемчушенко, О. І. Ющик, М. О. Теплюк, Л. В. Гульченко, В. І. Риндюк. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – 208 с.
13. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: навчально-методичний посібник / Л. А. Луць. – К.: Атіка, 2010. – 412 с.
14. «Методичні рекомендації щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки», схвалені постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 р. № 41.
15. «Методичні рекомендації з підготовки та оформлення проектів законів України, нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, МНС та дотримання правил нормопроектної техніки», затверджені наказом МНС України від 10.12.2007 р. № 851.

16. Москалькова Т. Н. Нормотворчество: научно-практическое пособие / Т. Н. Москалькова, В. В. Черников. – М.: Проспект, 2011. – С. 250.
17. Общая теория государства и права. Академический курс. Том 2: Право / отв. ред. М. Н. Марченко. – М. : Норма, 2007. – С. 524; Пособие по законотворчеству: канадский опыт для России / под ред. С. В. Кабышева. – М.: Формула права, 2009. – С. 79–87.
18. Опис наукових позицій щодо стадій кодифікації дається у монографії «Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка» / Ю. С. Шемчушенко, О. І. Ющик, М. О. Теплюк, Л. В. Гульченко, В. І. Риндюк. – К. : Парламентське вид-во, 2007. – С. 146–147.
19. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник / П. М. Рабінович. – Львів: Край, 2008. – 224 с.
20. Риндюк В. І. Проблеми законодавчої техніки в Україні: теорія та практика / В. І. Риндюк. – К. : Юридична думка, 2012. – 272 с.
21. Риндюк В. І. Техніко-юридичні помилки в нормативно-правових актах: поняття та види // Держава і право. Випуск 57. – Київ, 2012. – С. 5.
22. Чашин А. Н. Теория юридической систематизации / А. Н. Чашин. – М. : Дело и Сервис, 2010. – 208 с.

Косович В. М. Кодификационная техника как средство усовершенствования нормативно-правовых актов Украины

В статье кратко рассмотрена кодификация как разновидность систематизации нормативно-правовых актов, которая используется для их усовершенствования. Обращено внимание на соотношение кодификационной и правотворческой техники. Проанализированы выделенные учеными технико-технологические особенности кодификации. Предложены направления их нормативного закрепления.

Ключевые слова: систематизация законодательства, кодификация нормативно-правовых актов, кодификационная техника.

Kosovych V. M. Codification technique as a means to improve the legal acts of Ukraine

The paper briefly considered as a kind of systematic codification of regulations used to improve them. Consider the relevance of codification and normoproektnoyi technology. Analyzed by scientists technical and technological features of codification. Directions of regulatory consolidation.

Key words: systematization legislation, codification of legal acts, codification technology.

